

NATUURHERSTEL

Ode aan het legioen noeste spitters

De gemeente Epe herstelt de ontginningswerken van de hei en de eerste bossen. De geschiedenis van de bebossing wordt zo weer zichtbaar gemaakt.

door **Andries Elskamp**

EPE - Ooit oogde de Veluwe als een grote, kale vlakte met stuifzanden en heide. Vooral begin vorige eeuw is veel naaldhout aangeplant voor met name de mijnbouw in Limburg. Enkele bosvakken uit deze eerste ontginningsperiode zijn er nog in Epe. Ze herbergen diverse cultuur-historische waarden. Afgelopen jaar zijn deze in ere hersteld. Als een ode aan een heel legioen arbeiders die enkel gewapend met de schop de heide veranderden in bos.

In vak 8a van het Eperholt, tussen de Ossenstal en de Zuidweg in de buurt van De Dellen, is de geschiedenis van de bebossing in Epe weer zichtbaar. Niet alleen staan de grove dennen en inlandse eiken van het eerste uur nog steeds overeind, de zogenaamde bezandingsgreppels zijn opnieuw uitgediept. „Het is een terrein van vijf tot zes hectare. In 1923 is het bos aangelegd met grove dennen en hier en daar inlandse eiken. Het moet destijds heide geweest zijn, wellicht ook met zandvlaktes,” zegt Martijn Boosten van stichting Probos uit Wageningen. De stichting is een kennisinstituut voor onder andere cultuurhistorie in bossen.

De aanleg van de eerste bossen, de ontginning, gebeurde veelal met de hand. Het moet een immens zwaar karwei voor de arbeiders geweest zijn. Boosten: „De grond is geploegd met ossen of met de hand twee spaden diep omgespit. Vervolgens is er zaad van grove dennen uitgestrooid. Dat zaad is bedekt met zand en daardoor ontstonden er bezandingsgreppels. Die greppels lagen zes tot zeven meter uit elkaar. Mogelijk heeft het in dat gebied ook flink gestoven, want veel greppels zijn opgevuld met zand. Maar restanten van die bezandingsgreppels waren nog te ontdekken en te herken-

Om hun oorspronkelijke afmetingen te bepalen verrichtte Probos ook archeologisch onderzoek naar de greppels. Daarnaast onderzochten archeologen de kielspit en de wal in het Sprengenbos. foto's Probos

nen. Ze zijn ten dele uitgediept en geaccentueerd. Ze staan model voor de ontstaansgeschiedenis van het Eperholt,” aldus Boosten.

De heidevelden kwamen volgens Probos in 1843 in bezit van de gemeente Epe. Liefst 3536 hectare heide omvatte de aankoop van de Dienst Domeinen. In 1914 was hiervan nog 540 hectare over. Het andere deel is uitgegeven voor ontginning door derden. In de periode 1914 tot 1930 heeft de gemeente zelf veel heide ontgonnen en vervangen door bos: het huidige Eperholt. Momenteel is er nog circa 110 hectare heideterrein over. De ontginning gebeurde volgens Boosten mede in het kader van de werkverschaffing. „In ieder geval is veel met handkracht gedaan, mede ook om mensen aan het werk te houden.”

Nog steeds krijgt bosbeheerder Rob Philipsen van de gemeente Epe reacties van nazaten van die bosarbeiders. „Dat hun vader of grootvader hier ook heeft gewerkt. Er zijn heel wat mensen die hier hebben lopen spitten. Greppels hebben gegraven, brandgangen met berkensingels hebben aangelegd en hebben gezaaid. Het is een wens van mij die ontginningswerken en de eerste bossen te behouden.”

Er zijn meer relictten dan enkel de eerste bossen en bezandingsgreppels. Brandgangen zijn begin twintigste eeuw aangelegd, met aan weerszijden van zandwegen rijen berken die het overslaan van vuur moesten verhinderen en vertragen. „Misschien zijn deze berken ook wel aangelegd vanwege de recreatie en natuurwaarden; om het

bos te verfraaien en de eentonigheid van percelen grove dennen te doorbreken,” veronderstelt Philipsen. Brandgangen zijn ook nu nog in het Eperholt te herkennen. Op enkele plaatsen zijn deze hersteld en opnieuw met berken ingeplant. Een ander historisch en in het landschap vrijwel verdwenen element is de kielspit, eveneens een greppel van ongeveer 10 tot 15 centimeter diep en 15 tot 20 centimeter breed ter afbakening van uitgegeven percelen. Onder meer langs de Kamperweg is een kielspit gevonden en opnieuw zichtbaar gemaakt. Onderzoekers vermoeden dat deze kielspit een grensafbakening vormde en stamt uit de periode 1864-1872. Tegenwoordig is het nog steeds een grens: die tussen Eperholt en de terreinen van Het Geldersch Landschap, Majuba en Scherpenberg.

Een herstelde bezandingsgreppel.